

PER UNA TRIA
D'ESCOLA JUSTA I
IGUALITÀRIA

COM FER POSSIBLE
UN MARC D'ELECCIÓ DE
CENTRE QUE NO PROVOQUI
SEGREGACIÓ?

#PerQueApostem

FUNDACIÓ
JAUME
BOFILL

L'EDUCACIÓ A CATALUNYA

LES
APOSTES
NECESSÀRIES

Presentació

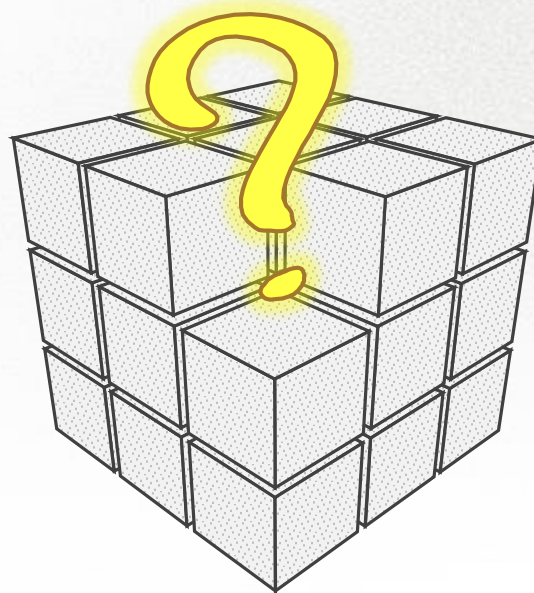
El debat “*Com fer possible un marc d’elecció de centre que no provoqui segregació?*” es va celebrar el 27 de març de 2019 en el marc del cicle de debats ‘Les apostes necessàries’.

El debat va recollir reflexions i propostes entorn a les preguntes que es mostren a la dreta: →

En el debat van intervenir les següents persones:

- Marco Oberti, director de l'Observatoire sociologique du changement i professor de SciencesPo (París).
- Xavier Bonal, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Mercè Massa, Gerent del Consorci d'Educació de Barcelona.
- Laia Bou, Inspectora d'Educació del Departament d'Educació.
- Roger Martínez, membre de l'AMPA de l'Institut Fort Pius.
- Ismael Palacín, director de la Fundació Jaume Bofill.

Com fer possible un marc d’elecció de centre que no provoqui segregació?

El debat va recollir reflexions i propostes sobre 5 preguntes:

1. Hi ha segregació escolar a Catalunya?
2. Quines conseqüències té la segregació en els resultats educatius?
3. Quins factors intervenen en l’elecció de centre?
4. Com es produeix la segregació escolar?
5. **Com fer possible un marc d’elecció de centre que redueixi la segregació?**

Hi ha segregació escolar a Catalunya?

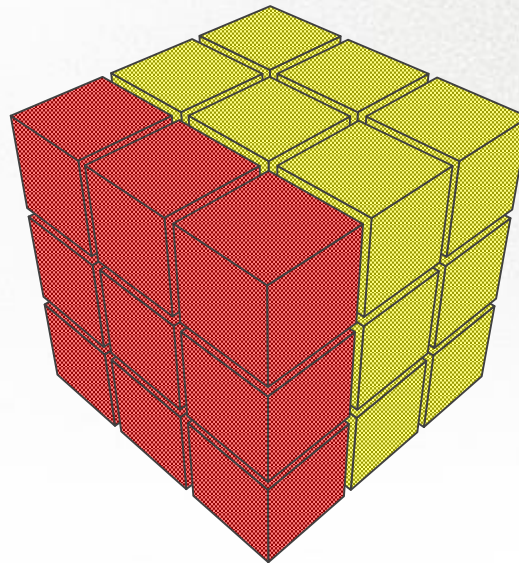
La segregació escolar es aquella situació en què els centres educatius d'un mateix territori escolaritzen perfils marcadament diferents d'alumnes (Alegre 2017:2). En aquest document fem referència a dos formes de segregació escolar, altament correlacionades: la segregació d'alumnat per perfil socioeconòmic; i la segregació d'alumnat per origen (origen autòcton o immigrant).

Segregació de l'alumnat amb perfil socioeconòmic baix

Catalunya és, després de Madrid, la comunitat amb un nivell de segregació més elevat de l'alumnat de perfil socioeconòmic baix (dades PISA 2015).

Ahora, Espanya és el sisè país de la Unió Europea amb nivells més alts de segregació socioeconòmica, només superat per països de l'Est.

A Barcelona, si les famílies triessin el seu centre més proper, la segregació de l'alumnat socioeconòmicament desafavorit es reduiria entre un 20% i un 70%, depenent de la zona (dades del curs 2016-2017).

A Catalunya hi ha uns alts nivells de segregació escolar de l'alumnat amb perfil socioeconòmic baix i d'origen immigrant.

Segregació de l'alumnat d'origen estranger

Pel que fa a la segregació de l'alumnat immigrant, dades del darrer informe del Síndic de Greuges (2016) indiquen que:

- En la majoria de municipis els nivells de segregació escolar a l'educació primària i secundària superen els nivells de segregació urbana.
- No existeix una clara relació entre el nivell de segregació escolar dels municipis i el pes que hi té el fet migratori.
- El gruix de la segregació escolar es produeix dins dels municipis, més que no pas entre els municipis.
- El nivell general de segregació s'ha mantingut força estable en els darrers 10 anys.

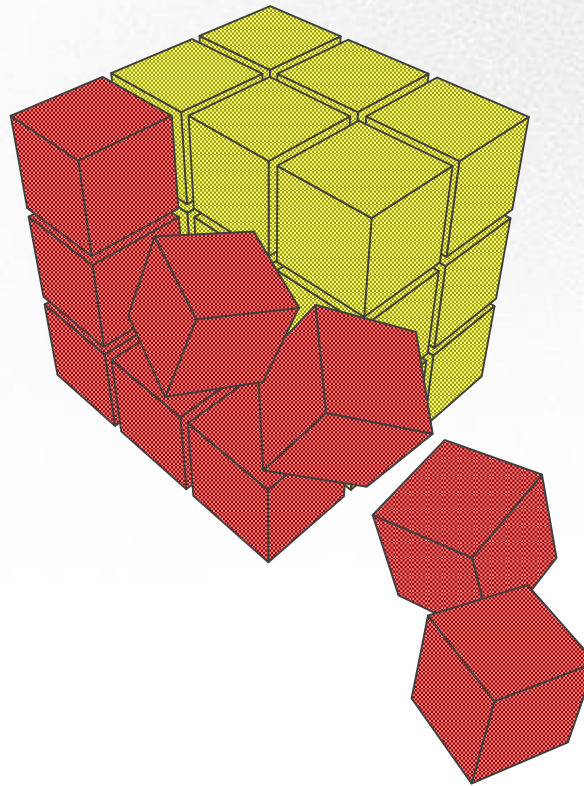
A Barcelona, els centres concertats escolaritzen la meitat de l'alumnat estranger que els pertocaria atenent al seu volum global de matrícules (dades del curs 2017-2018).

Quines conseqüències té la segregació en els resultats educatius?

Conseqüències en els resultats educatius

Una xarxa escolar segregada, on els centres escolaritzen perfils marcadament diferents d'alumnes (socioeconòmic, ètnic), és una xarxa que compromet la funció d'igualació d'oportunitats de l'educació. Això és així perquè la segregació:

- **Incrementa la desigualtat educativa.** La concentració d'alumnat amb dificultats socioeconòmiques o immigrant en alguns centres dificulta el progrés acadèmic de l'alumnat. Això és conseqüència de l'efecte "companyes" i té una incidència negativa principalment sobre el rendiment i les expectatives educatives dels alumnes més desafavorits. Es crea així una correlació entre classe social predominant en un centre i resultats educatius de l'alumnat. Aquesta correlació actua simultàniament com a causa i efecte de la segregació escolar.
- **Redueix l'efectivitat educativa en el seu conjunt.** Passar d'una xarxa escolar segregada a una xarxa no segregada (majoria de centres de perfil heterogeni o escolarització equilibrada) implica guanys significatius en els resultats educatius del conjunt del sistema. Allò que guanyen els alumnes en el pas d'un centre desafavorit a un centre heterogeni és superior al que poden perdre els que passen d'un centre afavorit a un heterogeni.

Altres conseqüències

- Els nens són més sensibles que les nenes als efectes de la segregació escolar. És a dir, els impactes negatius de la segregació escolar recauen més en ells que en elles, a igual perfil socioeconòmic.
- Les famílies llurs fills van a centres amb una alta segregació generen un sentiment de discriminació amplificat. Aquest sentiment va en detriment de la cohesió social a tots els nivells.

Hi ha un ampli consens en què la segregació escolar és un dels majors problemes educatius no resolts de Catalunya.

Una reducció de la segregació escolar incrementaria els resultats globals i l'equitat del sistema.

Quins factors intervenen en l'elecció de centre?

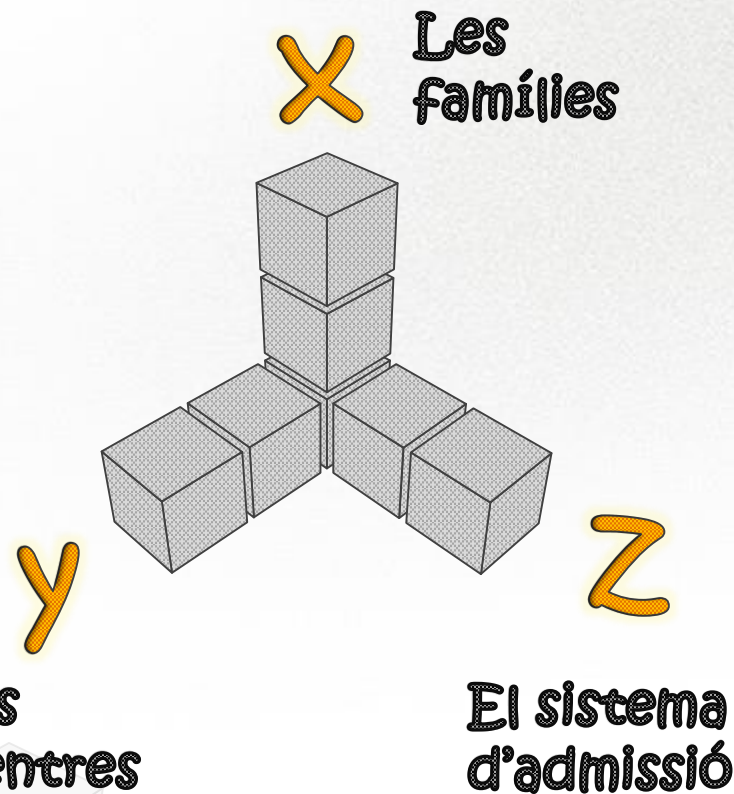
La segregació escolar té la seva principal arrel en el sistema de sol·licitud i matriculació als centres, on entren en joc tres grans factors:

- x) Les preferències de les famílies (la **demanda**)
- y) L'autonomia dels centres per definir un projecte educatiu (**l'oferta**)
- z) Els mecanismes administratius que regulen l'ajust entre oferta i demanda (**criteris d'admissió**, com el sistema de prioritització o la reserva de places, entre d'altres).

Aconseguir una escolarització equilibrada i una xarxa escolar menys segregada requereix actuacions en aquests tres grans factors.

Dos factors clau de context condicionen la segregació escolar i l'efectivitat de les polítiques que es puguin implementar:

- l'estructura sociourbana dels territoris.
- la configuració institucional de la xarxa escolar (presència d'escoles públiques, concertades, privades) i la seva distribució en el territori.

En el proper apartat abordem la proposta d'intervencions sobre els tres factors mencionats, guiant-nos per les següents preguntes:

- x) **Les famílies:** Què busquen les famílies a l'hora de triar centre? Com es pot acompanyar les famílies en aquest procés de tria?
- y) **Els centres:** Com desenvolupen els centres la seva autonomia escolar? Com es pot afavorir una autonomia escolar compromesa amb l'equitat i l'escolarització equilibrada?
- z) **El sistema d'admissió:** Quins criteris reguladors de l'admissió d'alumnes generen més segregació? Quines polítiques o marcs regulatius poden permetre combinar preferències de les famílies, autonomia dels centres i no segregació?

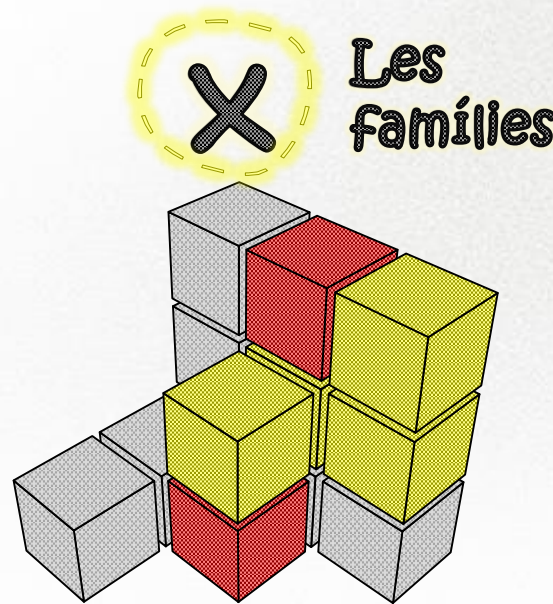
El conjunt d'accions sobre aquests tres grans factors conformarien una possible política contra la segregació escolar.

No és realista pretendre arribar a un nivell zero de segregació, però hi ha convenciment en què es poden reduir els alts nivells de segregació actuals.

Com fer possible un marc d'elecció de centre que redueixi la segregació?

Què busquen les famílies a l'hora de triar centre?

- Totes les famílies volen la millor escola per als seus fills i fan una tria racional conforme a les seves preferències i possibilitats de triar i descartar escoles.
- Els principals factors que valoren les famílies dels centres educatius són: el projecte educatiu, la composició social del seu alumnat, les despeses d'escolarització i la proximitat.
- A menys recursos econòmics i formatius de les famílies, més preval el pes de la proximitat i la gratuïtat en l'elecció de centre. A més recursos, més preval el projecte educatiu i la composició social de l'alumnat.
- Moltes famílies tenen unes altes expectatives en l'educació. Això fa que la intensitat i fins i tot 'angoixa' amb què es viu el procés de tria d'escola pugui ser elevat.
- Les famílies amb més recursos econòmics poden maximitzar les seves opcions de tria combinant opcions en les diferents xarxes educatives (pública i concertada) i amb estratègies de canvi residencial.

El procés de tria d'escola fa palesa la **tensió entre dues voluntats**:

- L'ideal col·lectiu de convivència i d'igualtat d'oportunitats segons el qual es coherent afavorir la mixtura social en les escoles.
- L'aspiració individual de relacionar-se amb famílies amb les que es comparteix la mateixa cultura, estil de vida o que poden afavorir l'èxit educatiu dels fills.

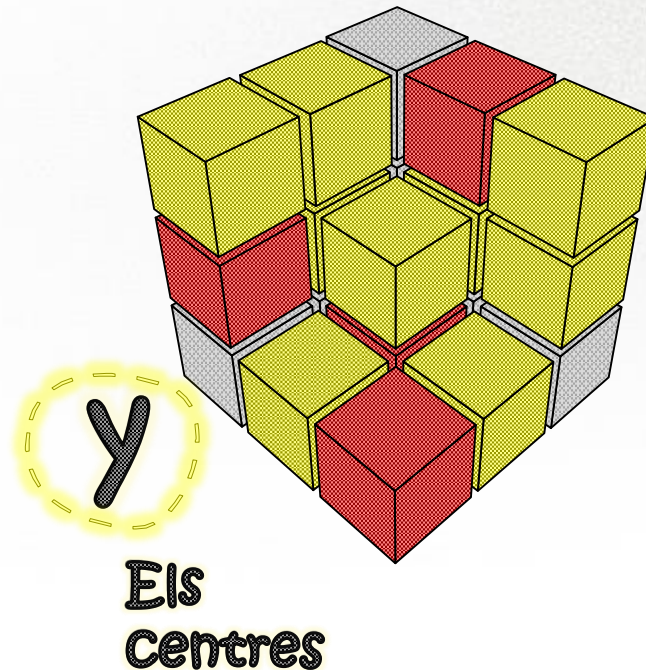
Com es pot acompanyar les famílies en el procés de tria?

- Generant en les famílies **confiança** en l'oferta en el seu conjunt. Prestigiar el sistema educatiu i totes les seves escoles i instituts.
- '**Destranscendentalitzant**' la tria d'escola: Evitar des de tots els fronts (administració, mitjans, centres, AMPAs) contribuir a l'angoixa entorn a la tria de centres. Entendre que més important que la tria és l'acompanyament i implicació familiar posterior durant l'escolarització.
- Informant des de la **proximitat**: s'han demostrat útils accions porta a porta per informar des de la proximitat a les famílies amb fills per escolaritzar dels projectes educatius dels centres del barri.
- Exercint, les escoles bressol i els centres de primària, un rol **orientador** a les famílies en l'elecció d'escola i institut que contraresti dinàmiques de segregació.
- Fent un **acompanyament** de les famílies no només en el moment de la preinscripció sinó també de la matriculació i durant els primers anys d'escolarització.

Com fer possible un marc d'elecció de centre que redueixi la segregació?

Com desenvolupen els centres la seva autonomia escolar?

- La possibilitat d'escollir centre pren sentit en el marc d'una xarxa escolar diversificada, on els centres, des de la seva autonomia, ofereixen projectes diferents i singulars.
- Els centres no aprofiten en la mateixa mesura aquesta autonomia per donar resposta a les necessitats educatives del seu context i aportar un valor educatiu diferenciat.
- Alguns centres sí generen projectes educatius altament innovadors i el seu radi d'atracció pot ampliar-se més enllà del seu entorn de proximitat. En cap cas això ha de ser entès com a causa de segregació, ja que tots els centres tenen el deure de crear propostes valuoses.

En cap cas el risc de segregació hauria de portar a concloure que cal limitar l'afany d'innovació que promou l'autonomia de centres.

Al contrari: el problema rau en el desigual exercici d'aquesta autonomia per part dels centres.

Com es pot afavorir una autonomia escolar compromesa amb l'equitat i l'escolarització equilibrada?

- Assumint, per part de tots els centres, el **deure de crear un projecte** capaç d'aportar als infants i adolescents experiències educatives empoderadores i rellevants, vinguin del context que vinguin.
- Generant entre tots els centres una **equivalència** del sistema, és a dir, una oferta de centres que generin tots ells un nivell alt de valor i confiança cap al conjunt de la ciutadania. Per fer-ho possible, cal reforçar els centres amb un punt de partida més difícil.
- Implicant al cos **d'inspectors** en l'acompanyament als centres per la posada en pràctica de projectes educatius de valor adaptats al seu context.
- Reconeixent com a **innovació** les mesures de tipus social i compensatori que apliquen alguns centres d'alta complexitat.
- Reduint els **costos d'escolarització** associats al centre. També les activitats i serveis organitzats per les AMPA han de vetllar pel principi d'accessibilitat econòmica.
- Garantint què les jornades de portes obertes i altres accions d'atracció i acollida al centre siguin **inclusives** per a totes les famílies. Assumir des dels centres el compromís de no orientar la seva projecció preferentment cap a un determinat perfil de famílies.

Com fer possible un marc d'elecció de centre que redueixi la segregació?

Quins criteris reguladors de l'admissió d'alumnes generen més segregació?

- No regular el procés de tria de centre o incrementar molt les opcions d'elecció (per exemple els models de zona única en ciutats mitjaners i grans) incrementen la segregació.
- Els sistemes d'admissió que maximitzen la llibertat d'elecció agreugen la segregació, especialment en territoris amb fortes desigualtats socials o urbanes.
- L'existència de xarxes d'escolarització diferenciades (pública, concertada) amb diferents costos associats d'escolarització, agreuja la segregació de l'alumnat.
- La no implicació de la xarxa concertada en la lluita contra la segregació limita l'èxit de les mesures aplicades sobre la xarxa pública.
- Una forta regulació de l'assignació de centres no és garantia d'èxit. Les famílies amb més recursos poden fer canvis residencials per escapar d'aquesta regulació..

Entre els extrems "assignació de centre imposada i llibertat total d'elecció" cal conjugar el respecte per les preferències familiars amb un marc d'elecció que no provoqui segregació.

Quines polítiques poden combinar preferències de les famílies, autonomia dels centres i no segregació?

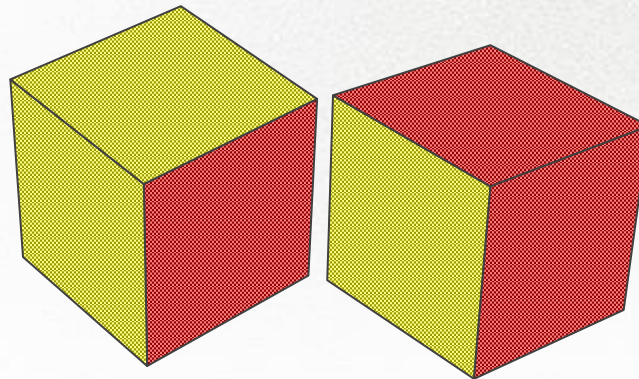
- No hi ha fórmules 'màgiques' ni úniques. L'estratègia ha de ser una suma de mesures adaptades al context. Aquesta **multi-estratègia** pot combinar moltes de les pràctiques ja existents: zonificació, reserva de places, campanyes d'informació, planificació de l'oferta i augment de recursos en centres desfavorits.
- Unes mateixes mesures són útils o no en funció del **context**. Variables com la segregació urbana, la diversitat d'oferta escolar, la col·laboració entre escoles, la capacitat de lideratge de l'Ajuntament són aspectes a valorar en cada context.
- On la segregació escolar supera la segregació residencial, tot allò que reforci **el criteri de proximitat** en el sistema d'admissió tindrà un efecte positiu en la reducció de la segregació.
- Garantir la **gratuitat** efectiva de l'escolarització redueix la segregació.
- Les polítiques de redistribució no funcionen si s'enfoquen només en l'alumnat de classe baixa o d'origen estranger. La redistribució ha de contemplar **totes les classes i orígens**.

Altres factors a considerar en la lluita contra la segregació escolar

El lideratge d'una política contra la segregació escolar

La lluita contra la segregació escolar comença a ser reconeguda com una política prioritària. Alguns signes d'aquesta prioritització són:

- La signatura al Parlament de Catalunya el **Pacte contra la segregació escolar a Catalunya: un compromís per a l'èxit educatiu**, impulsat pel Síndic de Greuges i el Departament d'Educació.
- El disseny (no finalitzat) d'un nou **Decret d'admissió** que esdevingui un instrument útil contra la segregació escolar.
- L'aposta creixent dins de l'àmbit municipal per polítiques d'escolarització equilibrada: un exemple és el **Pla de xoc contra la segregació, per la igualtat d'oportunitats i l'èxit educatiu** del Consorci d'Educació de Barcelona.

Desplegar mesures contra la segregació genera resistències. Cal un lideratge i una convicció política ferma a l'hora d'aplicar aquestes mesures i sostenir-les en el temps, doncs les polítiques contra la segregació només tenen efectes a llarg termini.

Altres polítiques que han d'acompanyar l'acció contra la segregació escolar

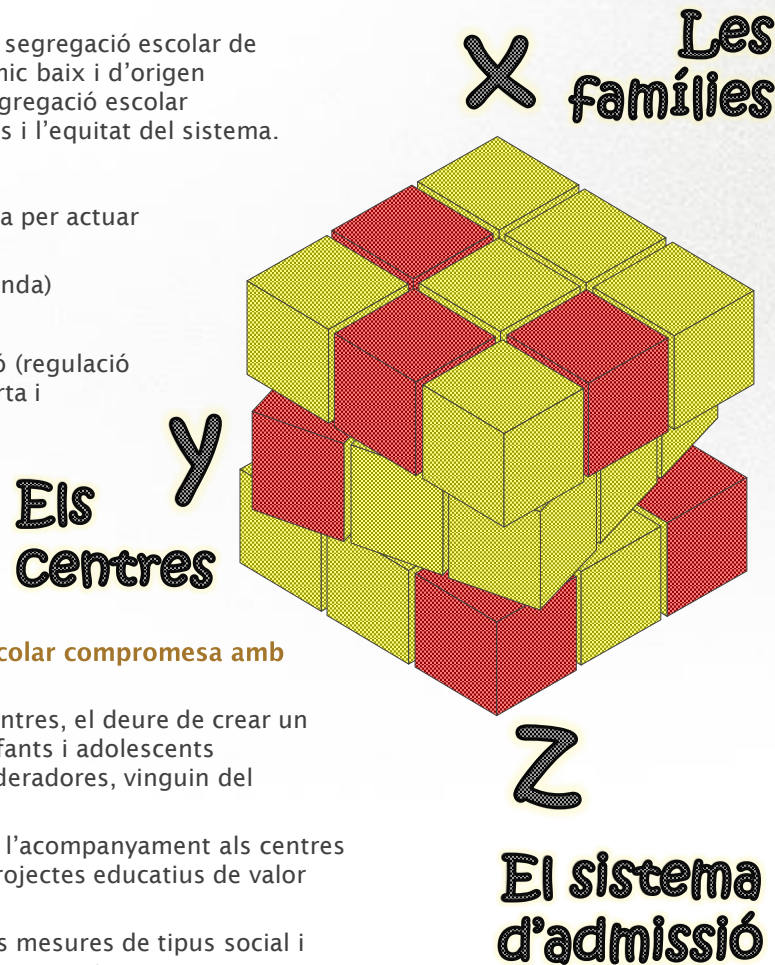
- Es fals i ingenu pensar que simplement posant alumnes de diferent extracte social s'aconsegueix interacció, cohesió i igualtat de resultats educatius.
- L'alumnat i les famílies socioeconòmicament més desfavorides necessiten **acompanyament i mesures de compensació addicionals** per tal que les polítiques de no segregació tinguin el retorn esperat.
- Cal una aliança amb els **serveis socials** de les ciutats per detectar i acompanyar l'alumnat amb unes pitjors condicions per a l'èxit escolar.
- Els centres també necessiten un **acompanyament** per poder fer una **acollida i acompanyament** efectiu de les famílies amb més dificultats.
- La política contra la segregació escolar ha d'anar acompanyada de polítiques contra la segregació urbana i en l'**habitatge**.

Síntesi: Com fer possible un marc d'elecció de centre que no provoqui segregació?

A Catalunya hi ha un alt nivell de segregació escolar de l'alumnat amb perfil socioeconòmic baix i d'origen immigrant. Una reducció de la segregació escolar incrementaria els resultats globals i l'equitat del sistema.

Reducir la segregació escolar passa per actuar sobre tres factors:

- x. Les famílies (la demanda)
- y. Els centres (l'oferta)
- z. El sistema d'admissió (regulació de l'encaix entre oferta i demanda).

Com afavorir una autonomia escolar compromesa amb l'escolarització equilibrada?

- Assumir per part de tots els centres, el deure de crear un **projecte** capaç d'aportar als infants i adolescents experiències educatives empoderadores, vinguin del context que vinguin.
- Implicar al cos d'**inspectors** en l'acompanyament als centres per la posada en pràctica de projectes educatius de valor adaptats al seu context.
- Reconèixer com a **innovació** les mesures de tipus social i compensatori que apliquen alguns centres.
- Reduir al màxim els **costos d'escolarització** en el centre.
- Garantir que les jornades de portes obertes i altres accions d'atracció i acollida siguin **inclusives** per a totes les famílies.

Com acompanyar a les famílies en el procés de tria?

- Generar en les famílies una **confiança** en el sistema educatiu i l'oferta en el seu conjunt.
- 'Destranscendentalitzar' la tria d'escola. Fer entendre que tant o més important que la tria és l'acompanyament i implicació familiar posterior durant l'escolarització.
- Informar des la **proximitat** (com accions d'informació porta a porta).
- Treballar en les **etapes inicials**: es a dir, en l'inici de l'escolarització i el pas de primària a ESO.
- Exercir, les escoles bressol i els centres de primària, un rol **orientador**.

Quines polítiques poden combinar preferències de les famílies, autonomia dels centres i no segregació?

- L'estratègia ha de ser sempre una suma de mesures – **multiestratègia**– adaptades al context, combinant: zonificació, reserva de places, campanyes d'informació a les famílies, planificació de l'oferta i concentració de recursos en centres desafavorits.
- Reforçar el criteri de proximitat allà on la segregació escolar supera la segregació residencial.
- Garantir la **gratuitat** efectiva de l'escolarització obligatòria.
- Planificar la redistribució considerant **totes les classes i orígens** (no només les classes baixes i l'alumnat d'origen estranger).